

UZLUKSIZ MALAKA OSHIRISH JARAYONIDA BOSHLANG'ICH SINFLAR O'QITUVCHILARINI INKLYUZIV TA'LIM JARAYONIGA TAYYORLASH

*Jizzax viloyati Pedagoglarni yangi metodikalarga o'rgatish milliy markazi pedagogika, psixologiya ta'lim texnologiyalari kafedra o'qituvchisi **Shalola Rizayeva Mamir qizi***

Kadrlar malakasini oshirish - uzluksiz ta'lim tizimi turlaridan biri bo'lib, barcha sohada ishlovchi mutaxassislar va rahbar xodimlarning kasbiy bilim va ko'nikmalarini yangilash hamda chuqurlashtirish jarayonidir. Kadrlarning raqobatbardoshlik sifatleri hamda bilim va ko'nikmalarining zamon talablariga javob bera oladigan darajada bo'lishini ta'minlaydi. Malaka oshirish har bir xodimning o'z mutaxassisligi bo'yicha so'nggi fan yutuqlari, yangiliklari bilan tanishish, ularni o'zlashtirish, yangi amaliy ish usullari, ilg'or ish tajribalarini o'rganishdan iborat ilmiy nazariy hamda amaliy tayyorgarlik jarayoni hisoblanadi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Xalq ta'limi sohasidagi ilmiy-tadqiqot faoliyatini qo'llab-quvvatlash hamda uzluksiz kasbiy rivojlantirish tizimini joriy qilish chora-tadbirlari to'g'risida" 2021-yil 25-yanvardagi PQ-4963-son qarori ijrosini ta'minlash maqsadida Vazirlar Mahkamasi qarori, Xalq ta'limi xodimlarini uzluksiz kasbiy rivojlantirish tizimini tashkil etish tartibi to'g'risida nizomda asosiy tushunchalar qo'llanilgan:

Buyurtmachi- Xalq ta'limi vazirligi va uning hududiy bo'linmalari, tizimida umumiy o'rta, maktabdan tashqari ta'lim muassasalari mavjud bo'lgan vazirliklar, idoralar va boshqa tashkilotlar, shuningdek, nodavlat umumta'lim tashkilotlari:

Kredit-tinglovchining alohida o'quv moduli bo'yicha o'qishi va o'zlashtirishi uchun sarflanadigan va ballarda ifodalanadigan, muayyan o'quv moduli bo'yicha belgilangan topshiriqlarni bajarib, tegishli nazorat shaklidan muvaffaqiyatli o'tgandan so'ng beriladigan o'quv yuklamasi;

Malaka talablari – kasbiy rivojlanish kursi (o'quv moduli) bitiruvchisining umumiy bilim va kasbiy tayyorgarligi darajasiga qo'yiladigan talablar;

Tinglovchi- ixtisoslashtirilgan ta'lim tashkilotiga qayta tayyorlash yoki malaka oshirish kursiga qabul qilingan xalq ta'limi xodimi;

Xalq ta'limi xodimlarini uzluksiz kasbiy rivojlantirish- shaxs kasbiy salohiyatining individual va jamiyat ehtiyojlariga mos ravishda hayot davomida o'sish jarayoni;

О‘quv moduli- nisbatan mustaqil, mazmunan yaxlit o‘quv kursi yoki ta‘lim texnologiyasining minimal hajmdagi tarkibiy birligi hisoblanadi.

Malaka oshirish uzluksiz ta‘limning tarkibiy qismi tegishli ravishda kattalar ta‘limi jarayoni hisoblanar ekan, uning maqsadi ilgari egallangan kasbiy bilimlarni yangilash va chuqurlashtirish, kasbiy faoliyat bilan bog‘liq bo‘lgan ta‘limiy ehtiyojlarni qondirishdan iborat.

Malaka oshirish tizimi pedagoglarni ta‘lim tizimida olib borilayotgan tub islohotlar va modernizatsiya jarayonlarining mazmun-mohiyati bilan tanishtirishi, ta‘limdagi yangiliklarni targ‘ib qiluvchi ta‘lim maskani ekanini nazarda tutgan holda, mazkur muassasa innovatsiyalarni dastlab o‘zida joriy etishi, o‘qitish jarayonini innovatsion yondashuv asosida tashkil qilishi muhim hisoblanadi. Malaka oshirish muassasalaridagi pedagogik jarayonlarga tatbiqan innovatsiya ta‘limning maqsadi, mazmuni, shakl va metodlariga, pedagoglar hamda tinglovchilarning birgalikdagi faoliyatini tashkil etishga yangilik kiritishni anglatadi.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining farmoni 2022-2026 yillarda Xalq ta‘limini rivojlantirish bo‘yicha milliy dasturni tasdiqlash to‘g‘risida, rivojlantirish dasturining asosiy yo‘nalishlari etib;

Xalq ta‘limi xodimlarini qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish hududiy markazlari negizida Pedagoglarni yangi metodikalarga o‘rgatish milliy markazlari;

A. Avloniy nomidagi xalq ta‘limi muammolarini o‘rganish va istiqbollarini belgilash ilmiy-tadqiqot instituti negizida A. Avloniy nomidagi pedagoglarni kasbiy rivojlantirish va yangi metodikalarga o‘rgatish milliy-tadqiqot instituti.

Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti hamda uning huzuridagi ta‘lim va ilmiy tashkilotlar Xalq ta‘limi vazirligi tasarrufiga o‘tkazilishi haqida va bundan tashqari jamiyatda o‘qituvchi kasbi nufuzini oshirish, pedagoglar uchun qulay ijtimoiy sharoitlar yaratish va mehnatini munosib rag‘batlantirish, o‘qituvchilarning yoshlarga ta‘lim tarbiya berish jarayonidagi mas‘uliyatini doimiy kasbiy rivojlanishdagi talabchanligini oshirish zarurligi haqida aytib o‘tilgan.

Toshkent davlat pedagogika universiteti pedagogika yo‘nalishi bo‘yicha o‘quv dasturlarni ishlab chiqishda yetakchi oliy ta‘lim muassasasi etib belgilangan.

Pedagoglar malakasini oshirishda kasbiy bilimlar doirasini kengaytirish, aniq o‘quv fanlarining mazmunini ijodiy o‘zlashtirish, axborot-kommunikatsion texnologiyalardan samarali foydalanish, mustaqil ta‘lim olish malakalarini egallash ehtiyojini shakllantirishga yetarlicha e‘tibor qaratish zarurdir.

Ta‘lim tizimini isloh qilishning muhim yo‘nalishlaridan biri axborot-

kommunikatsiya texnologiyalari bilan malaka oshirish o'quv jarayonini tizimli integratsiyalash hisoblanadi. Bunda o'quv jarayonini tashkil etish va uning mazmunini tubdan yangilash, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari muhitida o'qituvchining pedagogik faoliyati va tinglovchining ta'lim olish jarayonini tashkil etish strategik masala sifatida namoyon bo'ladi.

Ma'lumki, ta'lim tizimiga kiritilayotgan har qanday yangilik axborot va metodik ta'minotning mavjudligini ko'zda tutadi. Shu sababli, zamonaviy pedagogik va axborot-kommunikatsiya texnologiyalari imkoniyatlaridan samarali foydalanish orqali malaka oshirish jarayonlari mazmuni va metodlarini takomillashtirish mexanizmlarini ishlab chiqish asosida ta'lim muassasalari pedagog kadrlari kasbiy kompetentligini uzluksiz rivojlantirish yo'llarini belgilash soha oldidagi muhim vazifalardandir.

Pedagog kadrlarni malakasini oshirish jarayonlariga axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini joriy qilish qator imkoniyatlarni taqdim etadi: ta'lim resurslarini taqdim etish imkoniyatlari kengayadi; ta'lim olishga bo'lgan motivatsiya oshadi; ta'limiy masalalarni qo'yish va ularni hal etish jarayonlarini boshqarish imkoniyatlari kengayadi.

Uzluksiz malaka oshirish jarayonida boshlang'ich sinf o'qituvchilarini inklyuziv ta'limga tayyorlashda har bir dars jarayonida qanday yondashuv asosida dars jarayonlarini amalga oshirish, birinchi navbatda inklyuziv sinfga kirib kelgan o'quvchini jamoaga moslashtirish, sog'lom o'quvchi bilan imkoniyati cheklangan o'quvchini do'stlik, o'zaro hurmat, bir biriga ko'mak insoniylik tushunchalarini singdirish hisoblanadi. Inklyuziya – “inglizcha inclusion – uyg'unlashish” hamkorlikdagi ta'lim, butun hamjamiyati tomonidan eng insonparvar va eng samarali ta'lim sifatida tan olingan. **Inklyuziv ta'lim moduli:**

Ta'lim barcha uchun va tenglik;

Barcha uchun mos sharoitlar;

Barcha uchun mos dasturlar;

Barcha uchun mos pedagoglar;

O'qituvchi mahorati darsni aniq rejalashtirishda o'z aksini topadi. Darsni shunday rejalashtirish lozimki, unda nima qilishni mo'ljalalanayotganligi aniq o'z aksini topsin va boshqacha reja tuzish mumkinligiga o'rin qolmasin. Ba'zan yosh o'qituvchilar faoliyatida darsni rejalashtirish sohasida xatolarga yo'l qo'yilganligining guvohi bo'lamiz. Mana, masalan:

1. Maqsadda aniqlikning yo'qligi. Ya'ni, o'quvchilar aslida nima qilishlari va nimani o'rganishlari aniq belgilanmaydi.

2. Ta'lim maqsadining talablari darsning natijasi bilan to'g'ri kelmagan hollar bo'ladi.

3. O'rganish uchun tavsiya qilingan materiallar darsning maqsadiga to'g'ri kelmaydi.

4. O'qituvchi berayotgan yo'llanmalar o'quvchining darsda bilimlarni samarali o'rganishini ta'minlamaydi.

5. Dars rejasida ko'rsatilgan o'quvchilarning xatti xarakatlari dars maqsadini amalga oshirishning samarali vositasi bo'la olmaydi.

Bunday xatolarga yo'l qo'ymaslik uchun har bir buzulgan reja qayta ko'rib chiqilishi va xatolarni bartaraf etish ustida ishlanishi lozim.

Boshlang'ich sinflarda ta'lim jarayonini tashkil etishda pedagogik texnologiyalardan foydalanish masalasi, shunga doir metodik maslahatlar hali pedagogik va metodik adabiyotlarda o'z aksini to'liq topmayotir. O'qituvchi har bir darsni yaxlit holda ko'ra bilishi va uni tasavvur qilishi uchun loyihalashtirib olishi lozim. Bunda texnologik xaritaning tuzib olish muhim ahamiyatga ega. Chunki texnologik xarita har bir o'quv predmetining xususiyatlari, o'quvchilarning imkoniyatlari va ehtiyojlaridan kelib chiqqan holda tuziladi.

Bunday texnologik xaritalar asosida o'qituvchi dars loyahasini va algoritmini ishlab chiqarishi zarur. Dars algoritmidagi o'qituvchi barcha qilinadigan ishlarning aniq mo'ljalini belgilab, uni amalga oshirish yo'llarini tizimli, aniq ishlab chiqarishi zarur. Boshlang'ich sinf o'qituvchisi bugungi kunda zamon talablari bilan to'liq qurollangan bo'lib shogirdlarni ta'lim tarbiya jarayonining fa'ol ishtirokchilariga aylantirishi lozim. Buning uchun esa o'qituvchining o'zi ta'lim – tarbiya tizimida o'qituvchining vazifasini to'liq anglab, dars jarayonlarida zamonaviy pedagogik texnologiyalarni qo'llashi talab qilinadi. Malakali kadrlar tayyorlash jarayonining har bir bosqichida shu narsaga e'tibor qaratilmoqdaki, ijodkorlik, tashabbuskorlik bilan ta'lim jarayonini samarali tashkil etish va kerakli natijalarga erishish. Bu esa o'z-o'zidan shu narsani anglatadiki, ta'lim jarayonining maqsadi-malakali mutaxasislarni tayyorlashda, jahon ta'limi darajasiga yetkazish. Bunda albata ta'lim taraqqiyotining ko'rinishlari muhim ahamiyat kasb etadi. Boshlang'ich ta'lim o'qituvchilari inklyuziv sinfga dars berish jarayonida bularni barchasiga e'tiborli bo'lishi zarur va shart. Chunki imkoniyati cheklangan o'quvchilarning sinfga qanday moslashishi, o'quvchilar o'zlarini qanday his qilishi, sinf muhitini qanday shakllanishi ham bu ustozlarning pedagogik mahoratiga bog'liq,

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbek tilining izohli lug'ati. Uchinchi jild.-T.: O'zME.2007.
2. O'zbekiston milliy ensiklopediyasi. 8-jild.-T.: O'zME.2004.
3. Avloniy A. Turkiy guliston yoxud axloq.-T.: «O'qituvchi» 1992. -160 bet.
4. Yo'ldoshev J.G'. Usmonov S.A. Pedagogik texnologiya asoslari. T: «O'qituvchi», 2004, - 95 bet.
5. Hasanov J.va boshq. Pedagogika. Darslik.- T.: "Nashr". 2011.
6. Farzandlari sog'lom mamlakatning kelajagi buyukdir G`G`Xalq so'zi, 2014 yil 22 fevral soni.